

ידיעות אחרונות,
7.1.1994, עמ' 30

כינועך

אסור להחמיץ

רוני גבעתי, משאלות חורף, איור ועטיפה: הלה חבקין,
סידרת נעורים, ספרית פועלים, 125 עמ'.

כ
בר מזמן לא זכיתי לחוויה הנהדרת הזאת: הרצון שהספר
לא יסתיים. „משאלות חורף“ של רוני גבעתי הוא ספר
כזה. אי אפשר להגיתו מהיר, והקריאה בו היא הנאה

איור מתוך הספר

צרופה. וחוץ מזה, זהו ספר נהדר לחורף להיכנס איתו מתחת לשמיכה ולא לצאת עד שהוא מסתיים, וגם אז, אם להודות על האמת, יש חשק להתחיל לקרוא בו מחדש.

גב הספר לא בישר טובות: סיפור התבגרות בצל הימים שלאחר מלחמת השחרור, ומיפגש עם העולים החדשים ועם האורים המוצלים מאש. לכאורה, אם כן, זהו ספר המשתמש בחומרים השחוקים ביותר שאפשר להעלות על הדעת. ואכן, נכון שפה ושם יש חריקות וחזרות על השבלונות הכי שכיחות (ואלה בולטות במיוחד ביחסה של תרצה, הדוברת, לכפר הערבי ולתושביו שנעלמו), אבל מתוך החומרים השחוקים עולה סיפור יפהפה, עדין ומיוחד, שמצליח לרקום ביד אמן רגישה משהו שונה בתכלית.

מה סוד הקסם של הספר? מה כובש בו כל כך?
דומה שגבעתי הצליחה, קודם כל, להיצמד להתבוננותה של הילדה תרצה. תרצה, שהיא ילדה רגישה, ילדה כמעט-נערה, מתבוננת בעולם הקיבוץ ובמה שמעבר לו, ועוברת תהליך של

האובדן, שקיים אצל כל אחת מן הנפשות הפועלות. גבעתי מצליחה לשחזר באמינות רבה את עולמה של הילדה-נערה, ויחד עם זאת לשמור בצד על חלק גדול ממה שנגלה, לא לעכלו, ולחכות לימים שיבואו. היכולת להעמיד את שתי ההתבוננויות האלה במקביל, בנוסף לשילוב המוצלח בין הילדה המספרת לבין הטבע, הם שהופכים את ספרה של גבעתי לספר מיוחד מאוד. השילוב בין הילדה לטבע הוא אותנטי ומפני שהמעברים בין הטבע לבין הילדה הם טבעיים ואינם הופכים לאלגוריים. זוהי ילדת טבע, שמכירה היטב את עולם החי והצומח וחיה אותו מדי יום. כאן היא מוצאת מפלט מהדחיסות של הקיבוץ, שבו היא מתקשה למצוא לעצמה מקום, וכאן היא מוצאת גם דרך להזדהות עם מי ששונה ואינו מביא תועלת, לפי אמות-המידה המקובלות בקיבוץ (כמו במקרה של הפרה שאינה מניבה חלב, מה שגורם לתרצה לדאוג לה ולאהוב אותה).

הספר עשיר מאוד בתיאור דקדקני של העולם הנחשף בפני הילדה, אך מקפיד על אימוץ נקודת המבט שלה. אפשר ממש לעקוב אחר תנועת העיניים, אחר האופן שבו נקלטים הדברים ומקבלים משמעות. חלק גדול מתואר באמצעות צבעים, ריחות וטקסטורות של טבע; תיאור שעושה לא אחת אסתטיזאציה של המכוער ומגלה צדדים כעורים ביפה. וכמו בטבע כך בחיים: הילדה מגלה צדדים מכוערים באביה, וסודות אפלים ביחסים בין אמו של חברה הטוב לבין אוסקר פליט השואה.

הספר מצליח ליצור תחושה של מסכים רבים שאופפים את חיי החברים בקיבוץ, כמו מסכי האדים העולים מן הירדן. אלא שבמסכי הירדן משתקפת תמונה נפלאה של טבע (באחד מן התיאורים היפים ביותר בספר), ואילו במסכי הקיבוץ משתקפים הכאב, ההכחשה וההרחקה, שמטילים צל כבד של שתיקה גם על חיי היום-יום.

העולם שתרצה חודרת אליו, כמו מבעד קורי עכביש, הוא עולם כאוב מאוד. אב שהיפנה עורף למשפחתו הדתית ויחסיו המורכבים עם בית שנעזב; פליט שואה שמגורש מהקיבוץ; אם ששכלה את בתה במחלת הקרחת, ואינה זוכה להבנה. יגונה מזכה אותה מיד בסטיגימה של מוזרה, או משוגעת, סטיגימה, שמוקנית לכל מי שהוא יוצא דופן בהתמודדותו עם הכאב. על כל אלה נוספים היחסים המורכבים עם הסביבה הערבית; הסביבה הלוחצת והתובענית של הקיבוץ; סיפורי האהבה הראשונים; ההתאכזרות של הקיבוץ כלפי הפרט; והניסיון להגן בכל מחיר על הכלל גם במחיר דיכוי של רגשות.

נאמרים בספר דברים קשים על החוויה הקולקטיבית שמסיגה את גבול היחיד, אבל לא אחת נוטשת אותו בעת מצוקה, או שאינה מסוגלת להתמודד עם מכאובו. עיצובה של תרצה, כנערה פסיבית ורגישה המתבוננת כל הזמן בסביבה ורואה את הכל (כמעט) מנקודת מבט של הדמויות השונות, איפשרה לגבעתי להציג קליידוסקופ של עמדות, ולא להיצמד לאמירה אחת בלבד, מה שמציל את הספר הזה מלהיות עוד מסע התחשבות עם חיי הקיבוץ. כל זאת, בצירוף האיוורים של הלה חבקין, שכמה בנאלי לומר, ממש נבראו בשביל הספר הזה, הופכים אותו לפנינה של ממש. ספר שאסור להחמיץ.

■ זהר שביט